

ETIM. En un important treball d'*E.T.C.* (I, 182 i 181-188) vaig enquadrar aquest nom dins un conjunt de noms en *-gol* o *-vol* que trobem escampats per tot Cerdanya i Conflent, amb algunes avançadetes més a llevant i a ponent: *Njòvols*, de *ANGIÓCALE, *Ardòvol* (contigu a *Isòvol*) (que és *Ardòcale*, a. 890), *Toèvol* (*-cale*, *-gale* SS.IX-XIV), *Arsèguet* (art. supra), *Saltègal*, *-èguet*; *Estèguet* (V. de Ribes veg. supra, s.v., i s.v. *Grats*); i en fi *El Bèrcol* ILIBÈR-CALE (en el Baix Rosselló, art. supra).

Faig allí la conjectura que aquest mot component-CALE designaria un castell o lloc fortificat: basant-me en el fet que a quasi tots aquests llocs es constata la coincidència de cada un d'ells amb un castell conegut o altra plaça forta. Hi detallava que a Isòvol hi degué haver no pas una sinó unes quantes fortificacions: com és natural en una localitat que, dominant amb el seu *Tossal*, el congost del Segre, tanca els accessos a les places fortes de Puigcerdà i Llívia per ponent. Immediat a les cases d'Isòvol, per l'O, es troba el lloc dit *Pas dels Castells*; més amunt un altre indret amb el nom afrancesat *La Reduta*; i, allí prop, el *Camp de la Tòr* TURRIS; en fi, damunt l'església, m'anomenaren el *Castellar*, pujol isolat, si bé enllaçat amb el *Tossal* estratègic, pel coll de Tost.¹

Feia encara altres conjectures més especulatives per trobar relació amb certes denominacions de la idea de 'castell', conegudes en llengües més remotes, es veuran en l'article d'*E.T.C.* I, 189-193.

Era temptador relacionar el nom d'*Isòvol* amb el d'un altre poble de Cerdanya, sobretot per a qui conegués la forma *Isatals* que aquest tingué antigament. Per tant convé tractar ací d'*Irauals*.

IRAUALS. Poble de la Vall de Querol, poc més amunt de La Tor, municipi al qual està agregat (uns 15 k al NE d'Isòvol).

Pron. local: *ajrəbàls*, recordo de Puigcerdà, 1925, i de les enq. de 1959 a La Tor (XXVI, 61ss.) i a Querol i altres llocs de la vall. Brousse: *Irauals* (*Cerdagne Fr.*, 342); (CATorras, *Pir. Cat.* IX, 6, li diu *Aireuals* o *Gravals*, ibid., p. 20°).

MENCIONS ANT. 839: *Isauals* (Acte C. SdUrg., ed. PPujol, n. 163); 849: la *Hist. Lgd.* v, 16+5, parla de la presència de *Savals* (?) en un doc. d'aquest any en el *Cart.* de la Grassa; 908: *Isavals*, Alart (*Cart. Rouss.* 12), i en *Rom.* IV, 466, junt amb altres diversos testimonis de la forma en *Is-*, fins al S.XV; 2a. *meitat S.XIII*: *Isavals* o *Isavall* (Delcor, *Sefarad* 1966, 32ss.); 1313: *Iravayls* (Valls Tab., *Priv.* *Àneu*, p. 300); 1359: *Iravalls* (*CoDoACA.* XII, 85). c. 1450: «té lo leudari de Querol --- fins a la lata d'Ireuals ---» (*InvLC* s.v. *llata*).

La forma *Isavals* amb *-s-* és doncs constant fins a la fi del S.XIII (5 mencions, des de 839), i encara seguiria en el XIV i XV. Com que la moderna amb *-r-*

no apareix fins al XIV, no dubtarem a veure-hi un cas del rotacisme propi de molts NLL ross. i de tot el NE.; entre altres, en els molts NLL com *Gisclareu*; GISLASIND explicats en *E.T.C.* I, 35, 39, 63 etc. Així aquest topònim coincideix quasi del tot amb el bc. *Izabal* (= grafia recent en lloc de l'antic *ç*): molt conegut com a nom base, i ja antic a l'alt Aragó i Navarra: l'a. 1200 s'autoritza a fer un molí a Zuera (*Zufèra*) a Sancho de *Isual* (junt amb Lope de Navasa i Domingo de Artasona: *BABL* II, 241). L'a. 1471 un Domingo *Isual* és jurat de Jaca (*Arch. F. Arag.* X, 359, 51).

Tota l'aparença és que és un nom format amb l'adj. *çabal* «ancho», «abierto», matisat en «notorio», «generoso» a Biscaia, «notorio» a Navarra (Azkue). Molts NLL i NPP compostos, com el vastament conspicu *Mendizábal* («mendi muntanya»), o *Larçabal* «*Larra-çabal*», nom d'una població del cantó d'Iholdi (a *Larçerale* en el S.XVII, i ara afrancesat en *Lercetean* (Mitx., *Congr. Int. Onom.* 1955, II, 54).

Ja Mn. J. Segura tingué aquí la bona intuïció de relacionar amb el base *çabal* i la seva família (*Certamen* de 1892, de l'Ass. *Lit. de Gir.* 29), però com que no devia conèixer *Irauals*, ho aplicà a tort a *Isòvol*. Justament és a *Irauals*, solament, que es pot aplicar, mentre que en *Isòvol*, ens ho prohibeixen la *ç* i la *-g-* de la unànime forma antiga.

En conclusió, doncs, els dos noms tenen etimologies enterament separades, encara que tots dos pertanyin al ram ibero-bascode: *Irauals* en el matis netament base; i *Isòvol* en un estrat més antic i de més vasta extensió, ibero-basca (passat que es poguessin elevar fins a un passat anterior proto-hispànic o proto-europeu, si s'asseguessin mes les conjectures de les al·ludides pp. 189-193). Un altre descendent del bc. *çabal* veurem en l'art. *Notall*.

Tanmateix en tots dos noms l'element inicial es comú, segons tots els indicis: *Is-* en *Isòvol*, *Is-* en *Isavals*, pertanyent a l'ample grup que acabem d'aplegar, i comentar, en l'article *Isil* i els anteriors.

Per a *Irauals* resta l'escrip del *-s-* final. Tan fixa en el nom des del S.IX, que ens fa cavil·lar cap a una altra concebible etimologia bascode, formada amb l'adj. bc. *beltz* «negre», comú a tots els dialectes bascos, però amb una variant *baltz* que és peculiar del biscaí: caldrà llavors partir d'aquesta forma biscaïna. Combinant-la amb *Izaba*. Una combinació de subst. + adj. ICABA-BALTZ s'hauria pogut reduir a *Isatalc* per haplogia, encara que hi hagi sempre *-s-* (mai *-ç-* o *-z-*) en les grafies antigues. En l'aspecte semàntic, *izaba* és nom de parentiu (tia, madrastra) del dialecte labortà (contra *iseba* del baix navarrès). ¿Es podria potser trobar algun biaix per fer-ne un NL? Ho és *Izaba* vila del Roncal? llavors *izaba* + *baltz* «negre»?

Ens en dissuadeix el necessitar tantes combina-